

CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA YAZILAN TİYATRO ESERLERİNDE ATATÜRK VE ATATÜRKÇÜLÜK

*Ertan EROL**

ÖZET

Türk ulusunun düşman işgalinden kurtuluşundan sonra Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yeni bir çağdaşlaşma hamlesi başlamıştır. O dönemin şartları içinde çağdaş dünya ülkeleri arasında yer alan ve bilim ile teknolojiyi elinde tutan Batı ülkeleridir. Bu gerçekten hareketle yeni Cumhuriyet'in yönü çağdaşlık ve çağdaşlığın temsilcisi olan Batı uygarlığı olmuştur. Çağdaşlaşma, ülkeyi modern hâle getirecek bir yöntem olarak önemli ölçüde bilimsel ve teknolojik alanları kapsamamasının yanı sıra kültürel konuları da içermekteydi. Cumhuriyet'in ilanından sonraki süreçte çağdaşlaşmanın kültürel konularda da yerini alması hedeflenmişti. Özellikle sanat aracılığıyla yeni yönetimin halka benimsetilmesi, halkın sanata olan ilgisinin artırılması amacıyla çeşitli kültürel etkinlikler düzenlenmiştir. Bu etkinliklerin başında tiyatro eserlerinin yazılması ve sahnelenmesi yer almıştır.

Bu çalışmanın amacı, Cumhuriyet'in ilanı sonrasında, 1923-1938 yılları arası yazılan tiyatro eserlerinin Atatürkçülük ilkesi açısından incelemesini yapmaktır. Bu makalede Cumhuriyet'in ilanı ile başlayan ve Atatürk'ün hayata gözlerini kapadığı 1938 yılına kadar olan dönemde yazılmış tiyatro eserleri incelenerek bahsi geçen dönemde Aka Gündüz'ün "Mavi Yıldırım", Burhan Cahit'in "Gavur İmam", Galip Naşit'in "Destan", Faruk Nafiz'in "Kahraman" ve "Akın", Halit Fahri'nin "On Yılın Destanı", Yaşar Nabi'nin "Beş Devir", Münir Hayri'nin "Bayönder", Vehbi Cem Aşkun'un "Oğuz Destanı" adlı eserlerinin kaleme alındığı tespit edildi.

Çalışmada, bu eserlerin ele aldığı temalar, kahramanlar ve özellikleri açısından Atatürkçü düşüncüyü ve Atatürkçülüğü ne ölçüde yansıttıkları, işledikleri değerlendirildi.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Dönemi, tiyatro, edebiyat, Atatürkçülük, Atatürkçü düşünce.

AN EXAMINATION OF ATATÜRK AND KEMALISM IN THE WORKS OF THEATER IN THE EARLY YEARS OF THE REPUBLIC

ABSTRACT

A new move of renovation started with the foundation of the Republic of Turkey after the country was freed from enemy invasion. At

* Yrd. Doç. Dr., Yeni Türk Edebiyatı Ögt.Üyesi, Kara Harp Okulu, elmek: eerol@kho.edu.tr

that time it was the Western nations who made up the modern world and owned the cutting edge science and technology. Consequently the new Turkish republic looked to the Western civilization which represented "the modern". Renovation involved not only the fields of science and technology which were deemed as the catalysts of modernization but also cultural issues. In the aftermath of the foundation of the republic modernization was directed toward cultural issues. Various cultural activities were organized in order to make the public adopt the new regime through and increase public interest in art. Among these cultural activities production and staging on theaters of new plays are remarkable.

The aim in this study is to examine the works of theater produced after the proclamation of the Republic, between 1923-1938 from the point of view of Kemalism. In this paper, those theater works which were produced between 1923 and 1938 (the year when M.Kemal Atatürk passed away) are examined. It was observed that the "Mavi Yıldırım/Blue Lightning" by Aka Gündüz "Gavur İmam/Infidel Imam" by Burhan Cahit, "Destan/Legend" by Galip Naşit, "Kahraman/Hero" and "Akın/Raid" by Faruk Nafiz, "On Yılın Destanı/The Legend of the Decade" by Halit Fahri, "Beş Devir/Five Eras" by Yaşar Nabi, "Bayönder/Mr. Leader" by Münir Hayri, "Oğuz Destanı/Oğuz Legend" by Vehbi Cem Aşkun were produced during the aforementioned period.

In this study, the question as to what extend these works of theater reflect Kemalist thinking and Kemalism with respect to their themes, characters and the characteristics is examined.

Key Words: Republican period, theater, literature, Kemalism, Kemalist thinking.

1. Giriş

Türk ulusunun en önemli ve en büyük lideri olan Mustafa Kemal Atatürk, yeni Türk devletinin kurulması aşamasında yeni metotlarla Batı'yı esas alarak ülkenin kültürel şekillenişinin temellerini atmıştır. Tanzimat döneminde Batı'ya yönelmenin temel hedefi yeni düzenlemelerle savaşlarda yenilgiden kurtulmaktır. Cumhuriyet döneminde Atatürk'ün kültür değişimindeki temel hedefi, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmaktır. Millî Mücadele'den galibiyetle ayrılmış, ulusuna önemli bir zafer hediye etmiş, ulusuna güven duygusu kazandırmış Atatürk, söylev ve demeçleriyle temellerini attığı kültürel değişimin eşliğinde yeni bir Türk toplumu ortaya koymak arzusunda (And 1983, 1).

1923-1938 yılları arasında Türk edebiyatını etkileyen ve hatta bu edebiyata yön veren temel yaklaşım, Cumhuriyet'le başlayan çağdaş bir ülke ve çağdaş bir ulus var etme ilkesidir. Atatürk'ün Onuncu Yıl Nutku'nda yer verdiği uygar medeniyetler seviyesi hedefi, bütün toplumu etkisi altına almasının yanı sıra Türk edebiyatını da derinden etkilemiştir. Sözü edilen değişim döneminde yeni bir insan ve çağdaş bir toplum ortaya çıkarmayı kendine görev bilen idealist bir yazar kuşağı oluşmuştur. Dönem sanatçılarının temel amacı, estetik kaygıları da içinde barındıran kurmaca bir dünyada, toplumla var olan bağları güçlendirerek inkılap ve ilkelerin halk tarafından benimsenmesi ve yayılmasını sağlamaktır (Özçelebi 2003, 102).

2. Tiyatro Edebiyatı, Atatürk ve Atatürkçülük

Turkish Studies

Yaşamda var olan bir olayın yeniden *kurgulanması*, yaşam gerçekliğinin *yansınması*, düzenlenen bu gerçekliğin *canlandırılması* ve yaşamı farklı kılan, yaşamı etkileyen düşünce, hareket olan *aksiyondan* oluşan drama sanatı (Nutku 2001, 28), bilgilenmenin ve bilgilendirmenin temel araçlarından olduğu gibi, yaşam ve yaşamın değişik boyutları üzerine fikir yürütmenin de en önemli unsurlarından biridir. Sanatın yaşamla iç içe ve onunla birlikte yürüyen önemli türlerinden biri olan tiyatro çeşitli dönemlerde toplumu şekillendirme aracı olarak görülmüş ve tiyatroya halkı eğitme misyonu yüklenmiştir (Kaygana vd. 2010, 577).

Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte Türk tiyatrosu, ulusal bağımsızlık temelinden çağdaş uygarlık düzeyine çıkma idealine göre yeniden kurgulanan kültürel aktarımın önemli ayaklarından birini oluşturur. Atatürk'ün şu sözleri bu yeni dönem tiyatro sanatının dolayısıyla kültür politikasının temel çerçevesini belirler niteliktedir (Şener 2007, 186): “*Güzel sanatların her şubesi için kamutayın göstereceği alaka ve emek, milletin insani ve medeni hayatı ve çalışkanlık veriminin artması için çok tesirlidir.*” (Atatürk'ün *Söylev ve Demeçleri*, 838). Cumhuriyet'in kuruluşundan sonraki yıllar, tiyatro edebiyatımızda belirgin biçimde verimliliğin gözlemlendiği bir dönemdir. O yıllarda Cumhuriyet'in, Atatürk ilke ve devrimlerinin sunucusu ve savunucusu olan tiyatro türünde birçok eser yazılmış ve bu eserler Halkevleri temsil kolları başta olmak üzere çeşitli tiyatrolarda sahneye konmuştur.

19 Şubat 1932'de Atatürk'ün emirleriyle kurulan Halkevlerinin temsil (tiyatro) kolu da çağdaş dünya görüşüne dayanan Atatürkçülüğü yaymak üzere kurgulanmıştır. Metin And bu dönemde Atatürkçülük ile Halkevleri tiyatro kolu arasındaki ilişki konusunda şunları dile getirmektedir: “*Daha çok Halkevlerinin yurdun dört bir yanına yayılan kolları bu oyunlardan belli bir oyun dağarı geliştirmiş, sık sık bu oyunlar oynanıyor, Cumhuriyet Hükümetinin ilkeleri böylece eğitici, birleştirici yönden halka yayılıyordu. Gerçekten yeni bir ruhun doğuşunda, bu oyunların ve Halkevleri temsillerinin büyük yararı olmuştur.*” (And 1973, 6). Türk edebiyatında tiyatronun önemi Tanzimat döneminde anlaşılmış, bu algılama Cumhuriyet döneminde aynı şekilde ve aynı mecrada yoluna devam etmiştir. Cumhuriyet döneminde tiyatronun işlevi Abdullah Şengül tarafından şu şekilde açıklanmaktadır: “*Tıpkı Tanzimat döneminde olduğu gibi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında tiyatroya, sosyal fayda açısından yaklaşmıştır.*” (Şengül 1998, 102).

“*Türk milletinin bugün ve gelecekte tam bağımsızlığa, huzur ve refaha sahip olması, devletin millet egemenliği esasına dayandırılması, aklın ve ilmin rehberliğinde Türk kültürünün çağdaş uygarlık düzeyi üzerine çıkarılması amacı ile temel esasları yine Atatürk tarafından belirtilen devlet hayatına, fikir hayatına ve ekonomik hayata, toplumun temel müesseselerine ilişkin gerçekçi fikirler ve ilkeler*” (Atatürkçülük 1984, 7) olarak tanımlanan Atatürkçülüğün temel değerlerinin belirlenmesi sonrasında, bu ilkelerin halka yayılması, kavratılması ve benimsetilmesi için edebiyatın bir türü olan tiyatrodan faydalanılır. Sanatçılar da bu amaca yönelik olarak Türk milletinin erdemlerini, ideallerini, millî kültür değerlerini konu edinen oyunlar kaleme alırlar. Atatürk dönemi “*tiyatrosunun Namık Kemal'in 'faydalı bir eğlence' nitelendirmesinin açılıp genişleyerek Cumhuriyet rejimini kökleştirmek, ilkeleri yayıp benimsetmek ve bu yolla halkı eğitmek amacıyla bir eğitim aracına dönüştürüldüğü*” (Özçelebi 2003, 106) görülür. O yıllarda yazılan tiyatro eserlerinde İslamiyet öncesi Türk tarihine, Osmanlı dönemine, Millî Mücadele'ye ve Cumhuriyet sonrası yaşanan değişime Atatürkçülük ve Atatürkçü düşünce sistemi çerçevesinde yaklaşmıştır.

3. Tiyatro Eserlerinde Atatürk ve Atatürkçülük

Atatürk inkılaplarının yeni Cumhuriyet'in temel ilke ve hedeflerinin tiyatrodan yansımalarını bulmasının ardından Atatürkçülük ile drama sanatı arasında uyumlu bir eşgüdümlülük ortaya konur. Cumhuriyet Halk Partisinin altı ana ilkesi -Cumhuriyetçilik, Laiklik, Devletçilik, Devrimcilik, Halkçılık, Milliyetçilik- bu parti iktidarında 1937'de Anayasa'nın 2. maddesi olarak

Turkish Studies

kabul edilir. Atatürk ilkelerinden bazıları tiyatro eserlerinde, bazıları da tiyatronun farklı yönlerinde dile getirilmiştir. Kahraman, Akın adlı eserlerde Türk ulusunun erdemleri, ilke ve hedefleri, değerleri tarihin eski dönemlerinden alıntılarla gösterime sunulur (And 1973, 5). Faruk Nafiz'in Akın adlı eseri 1932 yılında İstanbul'da yayımlanır, "Ankara Halkevi sahnesinde öğrenciler tarafından oynan(ır)." (Şener 1971, 152). Akın oyunu vatan sevgisi ana teması üzerine kurulur. Halkevlerinin "temsil kollarında, yeni Türkiye'nin uluslaşma ve çağdaşlaşma çabalarına katkı sağlayacak oyunlar sergilenmiştir. Bu oyunlardan biri olan Akın isimli eser, Atatürk'ün yönergesiyle ortaya çıkmıştır." (Özçelebi 2003, 102). Eserde vatan sevgisi ana temasına bağlı olarak Türk milletinin erdemleri ve Atatürk sevgisi yan temaları da ele alınmıştır. Atatürk sevgisi, Atatürkçülüğün halk ve toplum tarafından kabul görmesi, benimsenmesi ve bir yaşam biçimi olarak hayata yerleşmesi için tiyatrolarda kullanılan bir duygudur. Bundan dolayı *Akın* adlı eseri Atatürkçülük kapsamı ve konusu içinde değerlendirmek yanlış olmayacaktır.

Akın oyununda Orta Asya iç denizinin yavaş yavaş kurumaması sonucunda kuraklık ve kıtlık olması, burada yaşayan Türklerin Batı'ya göçmek zorunda kalmaları ile ileri bir uygarlık kuran Türk milletinin doğa karşısındaki yenilgisi anlatılmıştır (Şener 1971, 153). *Akın* adlı eserde Atatürk sevgisi asıl oyunda değil de, ön deyişte dile getirilmiştir. Sahnedeki talebe, Atatürk sevgisini ve Atatürk'ün yüceliğini, onun gözlerinin güzelliği aracılığıyla anlatmıştır. Evrende üç gökten¹ ikisinin Türk milletine ait olduğu, Atatürk'e ait olan bu iki göğün karanlıklara ışık tuttuğu şöyle ifade edilmiştir:

"Yeryüzünde üç gök var, bunun ikisi bizde.

Biri güneşleri yakarken devrimizde,

Biri karanlığını şimşekliyor mazinin:

Bu iki gök, ufuksuz gözleridir GAZİ'nin!"

(Nafiz 1932, 7)

Faruk Nafiz, *Kahraman* adlı eserini ise 1933 yılında İstanbul'da yayımlatmıştır. Yazar bu eserinde tema olarak "... vatan ve Atatürk sevgisinin tüm aşkların üstünde olduğunu işlemektedir." (Karadağ 1988, 135). Bu tema eserde Hasan ve diğerlerinin çatışması etrafında okura aktarılmıştır (Kaygana, 2002, 159). Oyunda Atatürk, Cumhuriyet'in ilk yıllarında yazılmış romanlarda olduğu gibi, "kişileri mücadeleye iten, canlandırıcı bir güç" olarak ele alınır; fakat kendisi eserde sahneye çıkmaz (Enginün 1991, 452). Faruk Nafiz bu eserde Aziz'e Atatürk sevgisinin anlatıcısı ve yayıcısı işlevini yüklemiştir. Aziz'in bizzat kendisinin Atatürk'e ilişkin görüşleri eserde şu şekilde anlatılmıştır:

"Sevmek değil bu,

Tapınağı da gölgede bırakan bir meyil bu!"

(Nafiz 1933, 43)

Aziz, yurdun düşman işgalinden kurtarılabilmesinin ancak Atatürk'ün sevilmesi, onun düşüncelerine saygı gösterilmesi, onun rehber olarak kabul edilmesi ve ona kayıtsız şartsız bağlılıkla mümkün olabileceğini düşünür ve bu düşüncelerini şu şekilde dile getirir:

¹ Türk kültüründe gökyüzü ve gök rengi "Semavî bir kavram olarak Gök Tanrı, gök kurt (Bozkurt), gök boynuzlu keçi, gök öküz, gök Türk, gökyüzlü Oğuz şekillerinde karşımıza çıkar." (Küçük 2010, 190). "Yeryüzü birey için bağlılığın, fiziksel anlamda kendini aşamamanın simgesidir. Oysa gökyüzü özgürlüğün ve bağımsızlığın temsilcisi konumundadır." (Kanter 2011, 966). Bahaeddin Ögel de gök maviliğinin sonsuzluğu ifade ettiğini (Ögel 1997, 16); gök renginin Tanrı'nın ve Türklüğü sonsuzluklara bağlayan, ululuk ve yüceliğin bir sembolü olduğunu vurgulamaktadır (Ögel 1991, 457).

*“Âleme vermek için kendi yolundan haber
Nasıl her din atarsa ortaya bir peygamber,
Halk da son yıldızın battığı bir zamanda.
Kurtulur ancak ona iman ettiği zaman!”*

(Nafiz 1933, 47)

Eserde yer alan Atatürk sevgisi, Atatürk'ün düşünceleri yönüyle olduğu kadar fiziksel özellikleri ile de ilişkilidir. O, divan şiiri imgeleri ile birlikte kahramanlara ve savaşçılara özgü niteliklerle bu eserde ele alınır. O, savaşçı bir aslana benzetilir:

*“Hiçbir ilâh olamaz ondan güzel:
Ok derim, bakışdır, yay derim, kaşdır o,
Tutuşmuş yelesiyle bir aslan başıdır o!
Onu öğmüş öğmüş de yaratmıştır yaratan.
Gök diye gözlerine bakar yanındakiler...
Güneşi yıldızların haddesinden çektiler,
Ona altın saç oldu ışıklar huzme huzme.
Aksini görmek için bir bak yanık yüzüme.”*

(Nafiz 1933, 43)

Kurtuluş Savaşı yıllarında tüm Anadolu halkı vatani kurtarmak için gayret gösterir. *Kahraman* adlı eserde yer alan asker kaçağı Saz Şairi Hüseyin, Emine'ye âşıktır ve onunla evlenmeyi düşünür. Fakat Emine'nin babası Hancı Bekir, asker kaçağı Hüseyin'e kızını vermeye niyeti olmadığından ondan yüksek başlık parası ister. Türk yurdu işgal altındadır ve gönüllü asker toplama faaliyetleri icra edilmektedir. Fakat Hüseyin'in askere gitme gibi bir niyeti yoktur. O, savaşa gitmeden burada kalıp harp zengini olmayı tasarlamaktadır. Hüseyin'in varlıklı fakat karanlık işlerle uğraşan kardeşi Hasan, hana gelecek bir subayın yanındaki gizli belgeleri elde etmesi karşılığında ona başlık parası verecektir. Bunu yapmaya çalışırken Hüseyin, oradan geçen Kahraman'ı görür görmez değişir ve yüce duygularla donanır. Hüseyin kasabaya gelen Gazi'yi gördükten sonra dünyada en çok sevdiği Emine'den ayrılmak bahasına da olsa askere gitmeye gönüllü olur ve o da adını yazdırır. Gazi'yi görmesinden sonra Hüseyin'de savaş zengini olma düşüncesi kaybolur ve o, çalınan belgelerin geri verilebilmesi için çıkan tartışmada kardeşi Hasan'ın ölümüne neden olur. Gazi'nin bu kasabada yaşayan insanlar üzerinde bıraktığı derin tesir, Aziz tarafından şu şekilde anlatılır:

*“Ne dedim? Onu gören kuru dallar yaş olur.
İki ihtiyarlar gençlere yoldaş olur,
En umulmaz dertliler sorar ki neydi derdim?”*

(Nafiz 1933, 55)

Atatürk, yalnız Türk milleti için değil, esaret altındaki bütün milletler için de bir önderdir; onlar için de bir örnek oluşturur. Türk milleti O'nun önderliğinde düşman işgalinden kurtuluşa ve zafere ulaşmıştır; özgürlüğe hasret kalmış milletler de O'nu örnek alarak bağımsızlıklarını kazanabileceklerdir:

Turkish Studies

*“O bugün diyar diyar kendi gezerken, yarın,
Bir fikrolup üstünden aşacak sahraların...”*

*Ne kadar esir varsa dünyanın ötesinde
Zincirini kıracak bir gün onun sesinde.”* (Nafiz 1933, 88)

Halit Fahri'nin *On Yılın Destanı* adlı eseri 1933 yılında İstanbul'da yayımlanır. Halit Fahri bu eseri “Atatürk'ün ‘Kökü büyük, dalları ondan da büyük olacak ırkın çocuğu olarak mensup olduğun millete layık şiirler yazacaksın.’ öğüdü”nden yola çıkarak Gazi'ye şükran ifadesi olarak yazmıştır (Şener 1971, 165). *On Yılın Destanı* oyununda da Atatürk ve Atatürkçü düşünce, işlenen önemli temalardan biridir. Eser kahramanı Turgut, genç bir bestecidir. İstiklal Savaşı'nın bestesini yapabilmek için savaşın cereyan ettiği yerleri görmek için çıktığı Anadolu gezisinde trende İhtiyar Saz Şairi ile tanışır. İhtiyar Şair gençlere İstiklal Savaşı'nın öneminden, Atatürk sevgisinden bahseder ve duygularını şöyle dile getirir:

*“Fakat sanma halife içindi döktüğü kan
İçimde Türklüğümüdü Türklüğümüdü tutuşan büyük vatan
Gazi'yi kırk yıl önce duymuştum ben içimde
Onu buldum diyedir bugünkü sevincim de
O büyük Türk'ü buldum önce Çanakkale'de
Sonra Dumlupınar'da son verdi.”* (Fahri 1933, 19)

Turgut, Afyon ve Uşak'ı gezdikten sonra Ankara'ya gelir. Ankara Taşhan'da Zafer Abidesi'nin önünde iki genç, abidenin heybetinden ve ifade ettiği anlamdan söz etmektedirler. Bu arada Mektepli Kasketli Çocuk, orada bulunan bir amcaya Atatürk hakkında sorular sorar. O amcanın, çocuğa Atatürk'ün büyüklüğünü ve Türk milleti için değerini anlattığına Turgut da şahit olur. Turgut bütün incelemelerinin sonunda piyanonun başına geçer ve üzerinde çalıştığı senfoniye besteler. Bestenin yapıldığı gün, Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümüdür. Turgut, Gazi'ye adadığı bu besteyi yapmaktan çok mutludur. Turgut, Türk milletinin bugünkü özgür yaşamına ulaşmasında temel aktör olarak Atatürk'ü görür:

*“Düşün Gönül ne yaptı ne yaptı bu kahraman
Türk'ün bahtı kararıp omzu çöktüğü zaman
Hayat veren bir güneş gibi parlayan odur
Bugünkü saadeti vatana yayan odur.”* (Fahri 1933, 46)

İnsanlar sevdikleri, hayran oldukları herhangi bir varlık ve kişi ile ilgili duygularını, algılarını ya da mutluluklarını taşlara kazırlar. Kazıma işlemi, kalıcı olma, uzun yıllar sonra da varlığını devam ettirme isteğinden kaynaklanır. İnsan, kalıcı olmak için insandan daha uzun yıllar varlığını sürdüren taşlarla duygularını ifade eder. Türk insanı Atatürk için yüce duygular besler, bu duygularını heykellerle sanata dönüştürür. Eserde Atatürk, bir kadın heykeli tarafından yüceltilir. Bu yüceltme eserde şu şekilde anlatılır:

*“(Gülle Taşıyan kadın Heykeli
Ağır muhterem esrarlı bir terennümle)
Atının üzerinde öge öge elini*

Turkish Studies

Sırtımda taşısaydım Gazi'nin heykelini" (Fahri 1933, 47)

Yaşar Nabi'nin *Beş Devir* adlı eseri sırasıyla İstibdat Devri, Balkan Harbi, Büyük Harp, İstiklal Savaşı ve Cumhuriyet dönemi olmak üzere beş farklı vaka zamanında geçer. Oyunun ana teması, Osmanlı kurumlarındaki bozukluklardan yola çıkılarak Cumhuriyet Türkiye'sinin ve Atatürk'ün yüceltilmesidir. Eserde Mustafa Kemal "*Türk'ün akıllara sığmaz mucizesi*" (Nabi 1933: 24) şeklinde nitelenerek onun sayesinde Türk milletinin bir mucizeye şahit olduğu ve bunun insan aklının imkânlarını zorladığı dile getirilir. Eserde geçen mevcut dönemde sahip olduklarını çok güç şartlar altında ve çetin mücadelelerle Türk halkına sağlayan Gazi'ye derin bir hayranlık vardır. Bu hayranlıkla birlikte Mustafa Kemal'in yüceltilmesi de söz konusudur. Bu yüceltmenin² esası, hayranlıkla birlikte bağımsızlığa duyulan özlemdir:

"O verdi nesi varsa bugün on beş milyona,

Taparsa çok mu sanki bütün millet ona!" (Nabi 1933, 31)

Türk milleti için vatan kavramının önemi, yurt için ülke insanının kanlar içinde kaldığı, Osmanlı'nın son devirlerinde yöneticilerin tutumu, ülkenin o dönemde içinde bulunduğu durum ve bu koşullarda Mustafa Kemal'in ortaya çıkışı bir ihtilal olarak değerlendirilir:

"Bir millet ki yurt için bürünmüş al kanlara,

Padişah o yurdu satıyor düşmanlara.

Asırlarca bu vatan bekledi bir ihtilal,

Bir ihtilal halinde doğdu Mustafa Kemal." (Nabi 1933, 30)

Uzun yıllar üst üste gelen savaşlar nedeniyle Türk halkı huzur bulamamıştır. Diğer taraftan Atatürk, Kurtuluş Savaşı'nda halkın kendine güvenini sağlaması için çok çaba sarf etmiştir. Halk bezgin ve bitkindir. Kemal Tahir'in Yorgun Savaşçı adlı eserinde halkın bitkin oluşu şu şekilde dile getirilmektedir: "*Genel durum şu: Millet savaştan yılgın... 'Vuruşalım' demiyor musun, anasına sövmüşsün gibi sırtarıyor!... Yedek subaylardan yarısı evlerine kapanmış, yarısı ekmek parası derdine düşmüş... Bizimkilerin çoğu hasta, sakat... Sağlamları daha yenilginin şaşkınlığından kurtulamadı. Kala kala... Bir avuç senin gibi 'Bizim aklımız ermez' diyen subayla gözünü budaktan sakınmaz deli aydın kaldı. Gerisi asker kaçağı, çapulcu."* (Tahir 1993, 213). Genel manzara bu şekilde olmasına karşın Atatürk, böyle bir halktan destan yaratan bir ırk çıkarmayı başarmış, Millî Mücadele yıllarında "Ya istiklal ya ölüm!" parolasıyla kitleleri savaşıma ikna etmiştir. Oyunda Atatürk, Türk halkının bu beklentilerinin neticesinde doğmuş bir kahraman olarak nitelenir:

"Artık dinsicin gözümde yıllardır dinmeyen yaş.

Artık gelsin düşmanlardan bizi kurtaracak baş."

(Nabi 1933, 23)

Burhan Cahit'in *Gavur İmam* adlı eseri Atatürk temasını işleyen tiyatrolardan biridir. Eserin vaka zamanı, İkinci Anzavur Ayaklanması'nın cereyan ettiği 10 Şubat-16 Nisan 1920

² Erich Fromm bir toplumun içinden çıkan ve diğerlerine nazaran çok başarılı olan birinin sanatçılar tarafından yüceltilmesini narsizmle açıklar. Zira grup narsisizminde "Bireyler kendi narsizmlerini bir gruba ait olup onunla özdeşleşerek tatmin ederler." (Fromm 1991, 83). Dolayısıyla bir grubun içinden bir kişinin yüceltilmesi, grup üyelerini de etkiler, onlar da o üstün varlığın çevresinde olmakla, onun şanından ve niteliklerinden pay alabilirler. Cumhuriyet dönemi tiyatro eserlerinde Atatürk'ün sanatçılar tarafından yüceltilmesiyle yapılmak istenen, Atatürk'ün kişiliğinde, Türk halkının her bir ferdinin onun gibi olabileceğini göstermektir. Bundan dolayı O, bu eserlerde bir sembol olarak ele alınmıştır diyebiliriz.

tarihleri arasında (Aybars 2000, 213) geçen birkaç aylık zaman dilimini kapsamaktadır. Millî Mücadele yıllarında düşmanın elinden kadınlı erkekli Türk halkının gayretleriyle cephaneye alınmıştır. İstanbul'un desteğiyle Millî Mücadele'ye karşı olan güçler, bu cephaneyi almak istemişlerdir. Bu güçlerden biri olan Gavur İmam iki yüz kişilik bir kuvvetle Biga'yı basar. Ayten, okulda öğrencilerine vatanın düşman işgalinden kurtarılması, Millî Mücadele'nin gereği, bağımsızlık için topyekûn seferber olunması ihtiyacı üzerine, Padişah ve isyancıların kurtuluş çabalarına engel olmaları konusunda konuşma yapmaktadır. İsyancılar okulu bastıklarında da Ayten, konuşmasına devam eder:

“Şimdi çocuklarım beni dinleyin. Türk vatanı bütün evlatlarından fedakârlık bekliyor. (..) Türk topraklarında tek düşman kalmayınca kadar çarpışacağız. Ama yurdumuzda kardeşi kardeşe düşüren cehalete harp açacağız. Masum Türk köylüsünü dün bayrağı altından haydutluğa sürükliyen halife ve Padişahlara aman vermiyeceğiz. Mustafa Kemal Paşanın açtığı yolda elele başbaşa yürüyeceğiz.” (Cahit 1933, 15).

Bu konuşmayla Millî Mücadele yıllarında cehaletin ortadan kaldırılması, içerideki düşmanlarla da mücadele edilmesi ve kurtuluşa kavuşabilmek için izlenmesi gereken yolun Mustafa Kemal Paşa'nın açtığı yol olduğu vurgulanır.

Galip Naşit'in *Destan* adlı eseri 1933 yılında İstanbul'da yayımlanmıştır ve bu eserde Atatürk sevgisi ana teması ele alınmıştır. Eserde Atatürk; Türk milletini ve ülkesini karanlıktan aydınlığa çıkararak Lider sıfatıyla dile getirilir:

“Kara dünü ışıklı yarına ulaştırdı.” (Naşit 1933, 18)

Eserin yazıldığı yıllarda, ulusun Millî Mücadele'den tam bağımsız olarak çıkması, Kurtuluş Savaşı'nı kazanması, Atatürk'ün ilke ve devrimleriyle halka yön vermesi, Türk halkında büyük bir coşku ve sevinç meydana getirir. Halkın duyduğu bu coşku ve sevinç, Atatürk'e karşı hissettiği derin hayranlık eserde Ata'ya olağanüstü nitelikler verme şeklinde karşımıza çıkar:

“Asıl görülmeyen iç ne kudretler taşıyor,

Hangi Tanrı'nın ruhu bu varlıkla yaşıyor.” (Naşit 1933, 19)

Atatürk, eserde yalnızca düşmanlarla savaşarak Türk yurdunu kurtarmamış, bağımsızlık için savaşanları arkadan vurmamak için fırsat kollayan düşmanın yerli iş birlikçileri ile de mücadele etmiştir. Bağımsızlığı çok isteyen bir grup halkla birlikte Atatürk bütün bu zorluklar ve olumsuz şartlarla mücadele ederek başarıya ulaşmıştır:

“Yurdun arık toprağı çiğnendi yabancıyla,

Sarayla uşakları sinsi yılan hincıyla

Arkadan vurmak için yollara pusu kurdu

Saldıran yığınlarına yalnız o karşı durdu.” (Naşit 1933, 21)

Destan, tarihin en büyük kahramanının tespit edilip resminin yapılması ödevini alan öğrencilerin tarihteki kahramanları karşılaştırmasının anlatıldığı bir eserdir. Tarih dersinde verilen ödevi üstlenen bu öğrenciler sırayla firavunların, İskender'in, Sezar'ın, Cengiz'in, Osmanlı padişahlarının, Napolyon'un, George Washington'un tarihin en büyük kahramanı olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği konusunu tartışırlar. Bütün öğrencilerin ittifakla kabul edeceği tarihin en büyük kahramanını gülümser bulur: Gazi Mustafa Kemal. *“Öğrencilerden her biri Atatürk'le ilgili düşüncelerini ve onun hakkında bildiklerini anlatır. Atatürk'ün Çanakkale'de*

ve Kurtuluş Savaşı'nda yaptıklarından bahsedilir. Öğrenciler, Mustafa Kemal'le aynı dönemde yaşıyor olmaktan duydukları mutluluğu ifade ederler." (Kaygana 2002, 194).

Uzun yıllar savaşan ve bu savaşlarda birçok şehit veren Türk toplumu, 20. asrın başında vücuduna indirilen son ve öldürücü darbeyi ustalıklı, büyük bir cesaret, feragat ve fedakârlıkla Mustafa Kemal'in önderliğinde savuşturmuştur. Bu başarı, Atatürk'e karşı yaşlısından gencine, yedisinden yetmişine kadar her Türk insanında büyük bir hayranlık ve sevgi duygusu meydana getirmiştir. Atatürk sevgisinin Cumhuriyet nesline, kendine güven duygusunu getirdiği bir gerçektir (Kaplan vd. 1992, XXV). Kemalizm, Batı uygarlığını rehber edinmiştir. Böylelikle halkın yönü de çağdaş uygarlığın temsilcisi olan Batı'ya çevrilmiştir:

"Biz yeni Türkiye'nin Kemalist çocukları,

Kolumuzun gücüyle aşarız ufukları.

Biz doğu çocukları batının yolcusuyuz,

(..)

Hepimizin varlığı bir tek varlığa tapar.

Gazi Mustafa Kemal bu tek varlığın adı.

Yazık bizden başkası ona kavuşamazdı.

Biz onun çocukları, onun çocukları biz." (Naşit 1933, 23)

Aka Gündüz'ün *Mavi Yıldırım* adlı eserinin ana teması da Atatürk sevgisi ve Atatürkçü düşüncedir. Eserde Mustafa Kemal, Türk milletinin bir temsilcisi, Türk tarihinin şahit olduğu önemli bir lider olarak takdim edilir. Bu özelliğinden hareket edilerek Mustafa Kemal'i sevmekle Türk milletini sevmek özdeşleştirilir: *"Kim sevmez onu? Onu seven kendini sever o demek millet demek."* (Gündüz 1934, 44) Atatürk'ün önemli fiziksel özelliklerinden biri, mavi gözlere sahip olmasıdır. Hemen her eserde olduğu gibi bu eserde de gözleri gökyüzüne benzetilir. Gökyüzüne benzetilmesi³ onun olağanüstü olarak değerlendirilmesiyle bağlantılıdır. Bu özellikleriyle Türk milletini en olumsuz şartlardan zaferle çıkarmayı başaran Mustafa Kemal'in eserde olağanüstü niteliklere sahip olduğu vurgulanır: *"O Mustafa Kemal'in gök gözleri. Onlara ölümler baksa dirilir. Sakatlar baksa doğrulur."* *"sonra sonra anladım ki o her şeyi bilirmiş. Her gayıptan şey ona malum olurmuş."* (Gündüz 1934, 44). Eserde Mustafa Kemal'in düşünceleri Mavi Yıldırım Teşkilatı mensuplarınınca dile getirilir. O'nun düşünceleri öncelikle bir toprak parçası yani bir yurt üzerinde bağımsızlığın elde edilmesidir. Ardından siyasi alanda öncelikle ülke ve sonra da ülke insanı tam bağımsız olabilmelidir. Daha sonra sırasıyla ekonomik, kafa, kalp bağımsızlıkları elde edilmelidir. Kısaca onun bu düşüncelerini özgürlük, çağdaşlaşma ve millî şuur sözcükleri ile özetlemek mümkündür: *"Evet doğru vatan dümdüz olacak onun üstüne yeni bir vatan kuracağız. Kafa taslarımızın içindeki karanlık aneleri boşaltacağız, temizleyeceğiz ve içine yalnız yirminci asrı değil, fakat yirmi birinci asrın icaplarını dolduracağız. Türbenin, tekkenin üstüne fabrika, kağının üstüne motor, ebcedin üstüne millî dil, tarihin üstüne yeni tarih kuracağız."* (Gündüz 1934, 21). Mavi Yıldırım Teşkilatı, Atatürkçü düşüncüyü ve Atatürkçülüğü, teşkilat mensupları da Atatürkçü düşünceye gönül vermiş Türk insanını temsil eder. Teşkilat, savaş dönemiyle birlikte devlet kurulduktan sonra da varlığını koruyacak ve önemli görevler üstlenecektir. Yeni Türk nesli de bu teşkilata olan borcunu zamanı gelince ödeyecek ve her Türk ferdi bu teşkilatın tabii bir üyesi olacaktır. Bu teşkilat gelecekte de görevini yerine getirmeye devam edecektir: *"büyük millî istiklâli*

³ Korkmaz, gökyüzünün, özgürlüğün sembolü olarak kullanıldığını dile getirir ve bu düşüncesini "Mavi gökyüzü, bırakılmışlığı duyumsayan insanın başı üzerinde yalıtık ve sınırlı bir dünyaya inat büyümeye devam etmekte ve bireyi kuşatıldığı gerçekten kurtaracak ötelere çağırır" şeklinde ifade eder (Korkmaz 2005, 131).

aldıktan ve milli devleti kurduktan sonra bu teşkilat devam edecektir. Hatta daha hararetle daha geniş olarak her Türk çocuğu mavi yıldırımın bir neferidir. Bu teşkilat büyük inkılâbın ve kati istikbalin bekçisi olacaktır.” (Gündüz 1934, 21-22). *Mavi Yıldırım* adlı eserde, Türk halkı içinde Mustafa Kemal taraftarları ile Padişah taraftarları arasındaki mücadele ele alınır. Ayşe ile Firuz kardeş olmalarına rağmen, Ayşe Mustafa Kemal yani Millî Mücadele taraftarı ve savunucusu iken, Ayşe'nin ağabeyi Firuz, Padişah taraftarıdır. Millî Mücadele taraftarları Mavi Yıldırım Teşkilatı üyesi olmuş ve bu teşkilat Mustafa Kemal'in fikirlerini, mücadele şeklini benimsemiştir. Mavi Yıldırım, eserde Millî Mücadele yıllarında kurulmuş bir teşkilat olarak verilmesine rağmen teşkilatın öngörülleri ve düşünceleri savaşın kazanılmasından sonrası döneme de ışık tutar. Teşkilata katılmak için edilen yemine Cumhuriyet'in ilanından sonraki dönemde yetiştirilecek olan iyi vatandaşın temel özellikleri verilir:

“Ben Mavi Yıldırım çocuğu

Büyük Türk istiklâline

Büyük Türk inkılâbına

Büyük Türk medeniyetine

Milli ahlâk ve fazilette karşılıklı sevgi ve yardıma

Temiz kalbim çarptıkça

Temiz kanım temiz kalbimden geçtikçe

Şuurumla canımla bütün varlığımla çalışacağım

Onların yılmaz bekçisi olacağıma

Mustafa Kemal'den ve Mustafa Kemal'in yolundan ayrılmayacağıma

Milli şerefim ve şahsî namusum üzerine ant içiyorum.” (Gündüz 1934, 27-28)

Millî kuvvetlerle birlikte Kurtuluş Savaşı'nda mücadele veren bir ihtiyat zabiti olan Yalçın, Mustafa Kemal'e yürekten bağlı, zaferin kazanılacağından emin bir kişidir. Yalçın'a göre, Mustafa Kemal, Türk milletinin bütün iyi özelliklerinin toplandığı ideal bir liderdir: *“Evet Mustafa Kemal var. Bu millet bütün tâliini, bütün iradesini, bütün cesaretini Mustafa Kemal'in şahsında ve kudretinde temsil ediyor.*” (Gündüz 1934, 19). Tezli bir eser olan *Mavi Yıldırım* adlı oyun, Kemalizm'i ve Kemalist öğretiyi halka yaymak amacıyla kaleme alınmıştır. Kemalist öğretiyi birlikte eserde, İnkılapçılık, Milliyetçilik, Halkçılık ve Cumhuriyetçilik ilkeleri işlenmiştir (Karadağ 1988, 125). Bu eserde *“Türkler için yeni bir ülkü, yeni bir Turan doğmuştur. Bu ülkü Mustafa Kemalcilik, kızıl elma ise Ankara'dır.*” (And 1967, 146). Şener de bu oyunda ifade edilen yeni ülküyü şu şekilde vermektedir: *“Mustafa Kemal'in Yeni Türkiyesinin ülküsü şu cümle ile özetlenmiş, ‘Toprak istiklâli, siyasî istiklâl, iktisadî istiklâl, kafa, kalp istiklâli... Yani top yekün büyük inkılap.’”* (Şener 1971, 159).

Atatürk'ün el yazısı ile üzerinde düzeltmeler yaptığı (Enginün 1991, 452) konusunu ve bu konunun eser içinde nasıl geliştirileceğini bizzat Atatürk'ün yönlendirdiği (Buttanrı 2003, 422) Münir Hayri'nin kaleme aldığı *Bayönder* Atatürk'ü bir destan kahramanı olarak ele alan manzum bir tiyatrodur. Eserde Bayönder karakteri ile anlatılan Atatürk'tür: *“Piyesin mevzuunu ve bu mevzuun nasıl inkişaf edeceği bizzat Ebedî Şef vermiş ve Bayönder'in şahsında kendi hayatının kısaca sembolleşmesini aramıştır. Hatta piyesin yazılmasından çok sonra yapacağı, malını ve mülkünü Partiye ve millete terk etmek işinin piyeste Bayönder tarafından yapılmasını istemişti.*” (Hayri 1934, 5). Eser, Ozan'ın eski çağlarda yaşamış bir efsaneyi anlatacağını söylemesiyle başlar.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Bayönder ve Bayan İzgen sahneye çıkar. Bayönder, Bayan İzgen'in hayatındaki önemini; Bayan İzgen de Bayönder'in değerini anlatır. Sonra Bayan İzgen hastalanır, hatıra olarak bıraktığı tastan su içildiğinde zorlukların aşılabileceğini söyler. Ozan aradan uzun yıllar geçtiğini söyleyerek zamanda sıçrama yapılır. Bayönder büyük bir şölen verir. Bütün varlığını Baylara bıraktığını söyler ve eşi Bayan İzgen'den hatıra kalan taşı bu şölen sırasında denize fırlatır ve sonra, bu denizden su içenlerin altın tastan içmiş gibi olacağını dile getirir. Eserde yer alan altın tas, Atatürk'ün ideallerini, Atatürkçülüğü ve Atatürkçü düşünceyi sembolize etmektedir. Atatürk, ilke ve ideallerini Türk halkına, özellikle de gençliğe bir rehber olarak bırakmıştır. Zor durumda kalındığında, onun bıraktığı ilke ve ideallere sıkıca sarılmayla olumsuz şartların üstesinden gelineceği bu sembolle ifade edilmiştir. Münir Hayri bu durumu şu şekilde açıklar: “*Mevzuda vak'a hemen hemen Ebedî Şef'in hayatının sembolleşmesinden ibaretti. Bu fırtınalı günde eşini kaybeden Şef, varını yoğunu arkadaşlarına dağıttıktan ve idealini gençliğe emanet ettikten sonra ebediyete karışacaktı. Gençlik 'Türk medeniyetini' dünya medeniyetinin üstüne çıkardığını haykırırken piyes bitecekti.*” (Hayri 1934, 11).

Vehbi Cem Aşkun'un *Oğuz Destanı* adlı eserinde iki Oğuz vardır. Bunlardan ilki Türk tarihinde yer alan Oğuz Kağan Destanı kahramanıdır. Eserin sonunda Türk halkının ikinci Oğuz'undan bahsedilir ve ikinci Oğuz ortaya çıktığı devirdeki şartlar vurgulanır:

“*Sokulmuş koca yurda iki koca canavar.*

Biri dıştan zorlayıp giriyorken içeri,

Biri de içten içe yutuyordu her yeri.” (Aşkun 1935, 30)

İkinci Oğuz bir değil, iki canavarı öldürmüş ve böylece ondan halkının kurtulmasını sağlamıştır. Bu iki canavar, saltanat ve işgal güçlerini temsil etmektedir. Yazar, sözü edilen iki canavarı ortadan kaldırması nedeniyle Oğuz'un (Atatürk'ün) birinci Oğuz'dan üstün olduğunu belirtmiştir:

“*Bir kurtuluş günü yaratan bir Oğuz var,*

Pençesinde can verdi onun iki canavar

İkisi de eriyip bir vuruşta yok oldu.

Köpürdü taşı Oğuz Türk ili sevinç doldu.

Bu Oğuz ilk Oğuzdan başka bir ad taşıyor.

Arkasından koşuyor genci, yaşlısı, dulu,

Yaratmamış Göktanrı daha böyle bir kulu.

Bu ikinci Oğuzun benzeri yoktur eşi,

Atatürk'tür Türklüğün hiç sönmeyen güneşi...”

(Aşkun 1935, 31)

İki Oğuz da aynı adı taşımasına rağmen İkinci Oğuz'un daha yüce olduğunu göstermek maksadıyla yazar onun farklı bir ad taşıdığını belirtmiştir. Arkasından gidilen, takip edilen bir lider olarak onun gibisi bugüne kadar dünyada yer almamıştır. Bu nedenle de Oğuz'un, Türklüğün sönmeyen ışık kaynağı ve benzersiz bir kişilik olduğu vurgulanmıştır.

4. Sonuç

Atatürkçülük, Atatürk sevgisi ve Atatürk'ün yüceltilmesi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında yazılan tiyatrolarda yoğun olarak ele alınmış bir temadır. Eserlerde Atatürk'ün askerî ve siyasi

Turkish Studies

dehası ile lider kişiliği gözler önüne serilmiş, ayrıca O'nun fiziki özellikleri de dile getirilmiştir. Bazı eserlerde O'na olağanüstü niteliklerin verildiği dikkati çekmektedir. Bu da bütün ümitlerin tükenmiş olduğu, aydınların bile kurtuluş çaresinin olmadığını düşündükleri bir dönemde kurtuluşu Mustafa Kemal sayesinde yaşayan halkın sevinci ve mutluluğuyla ilgilidir.

Atatürkçülük, Atatürk sevgisi ve Atatürk'ün yüceltilmesi bu dönem tiyatro eserlerinde üç şekilde gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki, müstakil olarak Atatürk'ü, Atatürkçü düşünceyi ve Atatürkçülüğü işleyen eserler vasıtasıyla gerçekleştirilir. Galip Naşit'in Destan, Aka Gündüz'ün Mavi Yıldırım ve Münir Hayri Egeli'nin Bayönder adlı oyunları ana tema olarak Atatürk'ü, Atatürkçü düşünceyi ve Atatürkçülüğü işleyen eserlerdir. İkincisi, Atatürk'ün Türk tarihinin bazı şahsiyetlerle ilişkilendirilerek ele alındığı oyunlardır. Faruk Nafiz'in Akın, Galip Naşit'in Beş Devir, Vehbi Cem Aşkun'un Oğuz Destanı adlı eserleri Atatürk'ün tarihî şahıslarla ilişkilendirildiği oyunlardır. Bu eserlerde Atatürk'ün, Türk tarihinin önemli şahsiyetlerinden üstün tutulduğu görülür. Üçüncü grup eserlerde ise Atatürk, Millî Mücadele içindeki rolü ile ele alınmıştır. Bu eserlerde Atatürk, Türk milletine kurtuluş yolunu açan, Millî Mücadele'nin kazanılmasını sağlayan, savaş sonrasında ülkesini yeniden inşa eden ideal bir önder olarak takdim edilir. Hemen hemen hiçbir eserde Atatürk bizatihi şahsiyetiyle yer almaz. Onun eser içindeki yeri başkalarının anlatımıylaadır. Bunun sebebi de o dönemde piyesin sahneye konulması esnasında "*Hayatta olan Atatürk'ü temsil edecek bir oyuncunun düşünülmemesiyle açıklanabilir.*" (Enginün 1991, 452).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında (1923-1940 yılları arasında) yazılmış ve konusunu Millî Mücadele'den alan oyunların büyük bir kısmında Atatürkçülük bir tema olarak kullanılmıştır. Bütün bu eserler "Atatürk Nesli" diyebileceğimiz bilinçli yurttaşların yetişmesini sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- AND, Metin, Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu, T.İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1983.
- AND, Metin, 50 Yıllık Türk Tiyatrosu, T.İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1973.
- AŞKUN, Vehbi Cem, Oğuz Destanı, Milli Mecmua Matbaası, İstanbul 1935.
- Genelkurmay Başkanlığı, Atatürkçülük-Üçüncü Kitap-, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1984.
- AYBARS, Ergün (2000), Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, Ercan Kitabevi, İzmir 2000.
- BUTTANRI, Müzeyyen, "Atatürk'ün İsteğiyle Yazılan Bayönder İsimli Tiyatro Eserinde Atatürk Tarafından Yapılan Dil Düzeltmeleri", Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Ekim 2003, C: LXXXVI, S: 622, s.422-430.
- CAHİT, Bürhan, Gavur İmam, Devlet Matbaası, İstanbul 1933.
- ENGİNÜN, İnci, Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, Dergâh Yayınları, İstanbul 1991.
- FAHRİ, Halit, On Yıllık Destanı, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1933.
- FROMM, Eric, Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları, Arıtan Yayınevi, İstanbul 1991.
- GÜNDÜZ, Aka, Mavi Yıldırım, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1934.
- HAYRİ, Münir, Bayönder, Güneş Matbaası, İstanbul 1934.
- KANTER, M. Fatih, "Tevfik Fikret ve Ahmet Haşim'in Şiirlerinde Ütopya", Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume Volume 6/3 Summer 2011, p. 963-972
- KAPLAN, Mehmet, Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1973.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

- KAPLAN, Mehmet vd., Atatürk Devri Türk Edebiyatı I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.
- KARADAĞ, Nurhan, Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932-1951), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.
- KAYGANA, Mehmet, 1923-1940 Arası Konusunu Türk Tarihinden Alan Tiyatrolar. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon 2002.
- KAYGANA, Mehmet vd., “İdeolojik Bireylerin Yetiştirilmesinde Tiyatronun Rolü”, Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/2 Spring, 2010, s.573-602.
- KORKMAZ, Ramazan, Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara 2005.
- KÜÇÜK, Salim, “Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı”, Bilig, sayı:54, 2010, s.185-210.
- NABİ, Yaşar, Beş Devir, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1933.
- NAFİZ, Faruk, Kahraman, Cumhuriyet Kütüphanesi, İstanbul 1933.
- NAFİZ, Faruk, Akın, Devlet Matbaası, İstanbul 1932.
- NAŞİT, Galip, Destan, Devlet Matbaası, İstanbul 1933.
- NUTKU, Özdemir, Drama Sanatı, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001.
- ÖGEL, Bahaeddin, Türk Mitolojisi II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1997.
- ÖGEL, Bahaeddin (1991), Türk Kültür Tarihine Giriş, Ankara:Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ÖZÇELEBİ, Betül Mutlu, “Cumhuriyet Döneminde Edebî Eleştiri (1923-1938)”, Hece Eleştiri Özel Sayısı. S. 77-78-79, Ankara 2003, s. 20-34.
- SEVİM, Ali vd. yay.haz., Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006.
- ŞENER, Sevda, “Cumhuriyet Dönemi Tiyatro”, Türk Edebiyatı Tarihi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007.
- ŞENER, Sevda, Çağdaş Türk Tiyatrosunda Ahlak Ekonomi Kültür Sorunları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1971.
- ŞENGÜL, Abdullah, Konusunu Türk Tarihinden Alan Dramalar-Başlangıçtan Cumhuriyet'e Kadar. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1998.